

105 YAŞLI DƏRGİ - "TÜRK YURDU"

Geniş ərazilərdə məskunlaşmış türk xalqları qədim tarixi keçmişə malikdirlər. Türklərin yaşayış məskənlərinin qədimliyi haqqında məsələlər tarixi qaynaqlarda öz əksini tapmışdır. Türk etnosu - altaylar, özbəklər, qazaxlar, qırğızlar, türkmənlər, qaraqalpaqlar, uyğurlar, qumuqlar, başqırdlar, azərbaycanlılar və başqaları dünya elm və mədəniyyəti xəzinəsinin zənginləşdirilməsində mühüm xidmət göstərmişlər. Türk xalqlarının həyatı, yaşayış tərzini, mədəniyyəti və düşüncə tarixi ilə əlaqədar məsələlərin öyrənilməsi hər zaman aktualdır. Bu mənada əsas 1911-ci ildə qoyulan "Türk Yurdu" dərgisinin fəaliyyəti əvəzsizdir.

"Türk Yurdu" dərgisinin ilk sayı 30 noyabr 1911-ci ildə çapdan çıxmışdır. Türkiyənin böyük alimi Hilmi Ziya Ülkən (1901-

1974) "Türk Yurdu" dərgisinin təməlinin o dövrdə Türkiyədə fəaliyyət göstərən görkəmli Azərbaycan mütəfəkkiri Əhməd bəy Ağaoğlunun (1869-1939) evində atıldığını qeyd etmişdir. Əhməd bəy Ağayev (Ağaoğlu) 1911-ci ildə "Türk Yurdu" dərgisinin ilk sayında dərc etdiyi "Türk aləmi" adlı məqaləsində "xəyal qədr geniş və yenə xəyal qədr mübhəm olan Türk aləminin" hüdudunu çəkməyin çətin olduğunu bildirmişdir. Dahi mütəfəkkir müasir dövrdəki Türk aləminin hüdudunun bu qədər geniş olmayıb, yalnız türk ünsürünü əhatə edən, türk ilə yaşayan məmləkətlər dairəsində olduğunu yazmışdır.

"Türk Yurdu" dərgisinin çapından sonra "Türk Ocağı" adlı yeni bir cəmiyyət yaranmış, "Türk Yurdu" dərgisi də bu cəmiyyətin nəşr orqanı olmuşdur. Ümumiyyətlə, "Türk Yurdu" dərgisinin və "Türk Ocağı"nın yaradılmasında bu dövrdə Türkiyədə yaşayan türkdilli xalqların ziyalıları birgə iştirak etmişlər. Bu mənada Əhməd bəy Ağaoğlu, Fuat Sabit Ağacık (1887-1957), Yusif Akçura (1876-1935), Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944) "Türk Ocağı"nın yaratıcılarıdır. Hilmi Ziya Ülkən "Türkçülüynün hərarətli müdafiəçisi" kimi təqdim etdiyi Yusif bəy Akçuranın "Türk Ocağı"nın qurucularından olub "Türk Yurdu" dərgisini fasiləsiz olaraq illərlə idarə etdiyini, "bir zaman "Türk Yurdu" və

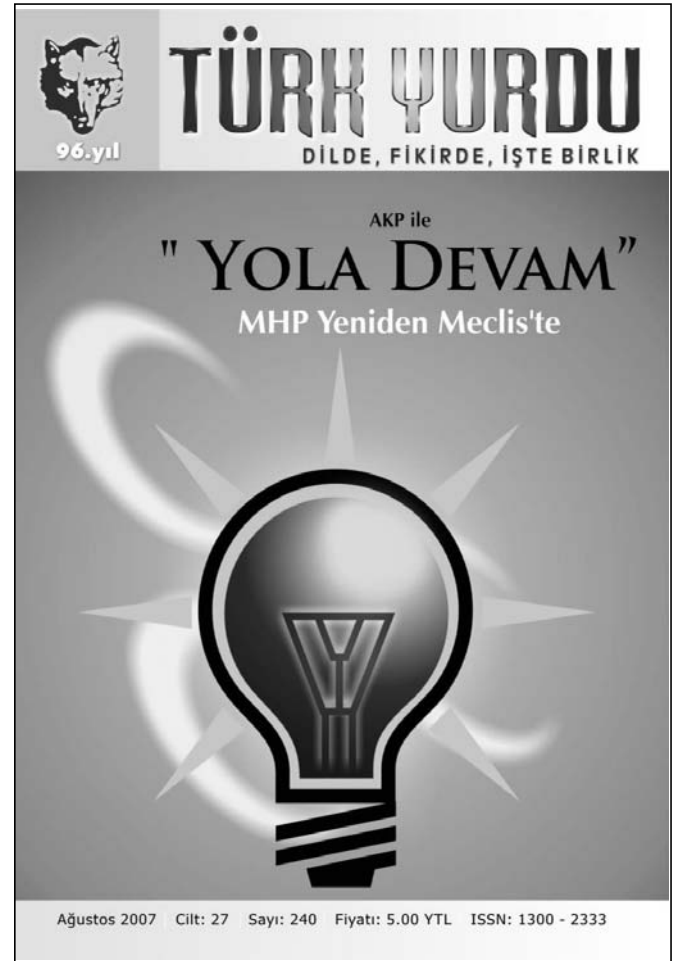
"Ocaq" demək, Akçura deməkdir" yazmışdı. O, İsmayıl Qasıralının Türkiyə xaricində türklərlə Türkiyə türkləri arasında fərq olmadığını, Türklüyün birlik olduğu fikrini müdafiə etdiyini göstərmişdir.

Türkiyəli alim, Dr. Hüseyin Tuncer "Türk Yurdu"nun yüz illik panoramı" (Türk Yurdu, Ocak 2011) adlı məqaləsində "Türk Yurdu" dərgisinin 1911-ci ildən etibarən müəyyən fasilələrlə nəşr edildiyini, bütün türkdilli xalqlar üçün ortaq bir ideya yaratmağa çalışdığını, elm və kültür sahələrində əzm göstərdiyini, Qərbi mədəniyyəti yolunda irəlilədiyini qeyd etmişdir. O, Mehmet Emin Yurdakul (1884-1920), Ziya Gökalp (1876-1924), Əli Canip Yöntem (1887-1967), Yusif Akçura (1876-1935), Əhməd Ağaoğlu, İsmayıl Qasıralı (1851-1914), Əhməd Zeki Vəlidi Togan (1890-1970), Xalidə Edip Adıvar (1884-1964), Nəcip Fazıl Kısakürək (1904-1983), Həmdullah Suphi Tanrıöver (1885-1966), Rəşad Nuri Güntekin (1889-1956), Hilmi Ziya Ülkən, Ziyaəddin Fəxri Fındıkoğlu (1901-1974), Rəmzi Oğuz Arık (1899-1954), Rəşid Rahməti Arat (1900-1964), Osman Turan (1914-1978), Faruk Sümer (1924-1995) və Türk düşüncə həyatında tanınmış başqa şəxsiyyətlərin də "Türk Yurdu" dərgisində məqalələrinin çap olunduğunu bildirmişdir.

Hilmi Ziya Ülkən Ziya Gökalpın 1913-cü ildə İstanbulla gəldiyi dövrdən dərgidə məqalələr çap etdirdiyini, "Türkləşmək, İslamlaşmaq, Müasirləşmək" silsilə yazılarının ona əsl kimliyini qazandırdığını yazmışdır. O, Ziya Gökalpın Türkçülük cərəyanına Əli bəy Hüseyinzadənin təsiriylə daxil olmasını, "Türkləşmək, İslamlaşmaq, Müasirləşmək" fikriylə "Turan" ideyasını ondan mənimsədiyini göstərmişdir.

Türkiyəli alim Hüseyin Tuncer "Türk Yurdu" dərgisinin bütün Türk dünyasında böyük maraqla qarşılandığını qeyd etmişdir: Dərginin Çar Rusiyasında yaşayan türk xalqları arasındakı əks-sədası narahatlıq yaradır, buna görə qadağan edilir. "Türk Yurdu" dərgisi nəsilər üzərində təsirli olmuş, təbliğ etdiyi fikirlərə görə bir məktəb olmaq xüsusiyyəti göstərmişdir. Türk düşüncə və sənət həyatına xidmət etmiş, çağdaşlaşma prosesində Qərbin texnikasını və mədəniyyətini almaq, kültürdə milli dəyərlərə bağlı qalmaqla bağlı fikirlər irəli sürmüşlər. Türk millətinin gədikcə tərəqqi edən elm, texnika və sənətdə Qərbi örnək almasının lazımlılığı yolunu tələp etmişdir.

Görkəmli düşüncə sahiblərinin yaradıcılıqları haqqında məqalələr dərgidə geniş şəkildə işıqlandırılmışdır. Belə ki, dərgidə bütün türkdilli xalqların mədəniyyət tarixi haqqında məsələlər əks olunmaqla yanaşı, Yunis İmrəyə, Ziya Göklapa, Hilmi Ziya Ülkənə, Ziyaəddin Fəxri Fındıkoğluna və başqa mütəfəkkirlərə həsr

edilmiş xüsusi sayları çıxmışdır.

"Türk Yurdu" dərgisində türkdilli xalqların ictimai-siyasi həyatlarında baş verən hadisələrə də münasibət bildirilmişdir. Dr. Hüseyin Tuncer yazmışdır ki, Azərbaycanda 20 yanvar 1990-cı ildə baş verən "Qanlı Yanvar" hadisəsi dərgidə öz əksini tapmışdır. Dərginin mart 1990-cı il sayı Azərbaycana həsr edilmiş, üz qabığında Azərbaycanın bayrağı göstərilmişdir.

"Türk Yurdu" dərgisi müasir dövrdə də Türk Yurduna xidmət ənənəsini qoruyur. Hazırda dərginin sahibi Prof. Dr. Mehmet Öz, redaktoru Dr. Fahri Atasoydur. Dərgi Ankarada çap edilir. "Türk Yurdu" dərgisinin redaktoru Fahri Atasoy "Bir fikir və kültür dərgisi "Türk Yurdu" (Türk Yurdu, Ocak 2016) məqaləsində dərginin keçdiyi yolu və fəaliyyəti belə dəyərləndirmişdir: "Türk Yurdu", 1911-ci ildən bəri 105 ildir Türklük həqiqətinə əsaslanaraq irəli sürülən fikirlərin mərkəzi olmağı davam etdirir. Hərəkət nöqtəsi və prioriteti, dünya üzərində Türk adı verilən gerçəkliyin özüdür. Bu gerçəkliyin insan, tarix, kültür, dil, ədəbiyyat, coğrafiya, fəlsəfə, sənət, din, inanc, həyat kimi ölçüləri, elmi və fəlsəfi olaraq araşdırılmağa davam edilməkdədir. "Türk Yurdu", prioriteti Türklük olan bir fikir və kültür dərgisidir.

Beləliklə, 105 illik tarixi dövrü əhatə edən və Türk Yurdunun tarixi keçmişini, dilini, adət-ənənəsini, mədəniyyətini, düşüncəsini mümkün olduğu qədər işıqlandıran "Türk Yurdu" dərgisi bütün türk xalqlarının ortaq dərgisi kimi tanınır. Buna görə də dərginin yaşadılmasında türk xalqlarının ümumi iştirakı lazımdır.

Aytək Zakirqızı (Məmmədova)
fəlsəfə doktoru

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kültürə İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.

Yarımqıq novella

Mən də başqa uşaqlar kimi qulaq asırdım. Hekayə o qədər maraqlı idi ki, çölə zəngin nə vaxt vurulduğunu hiss etmədik, hətta zəngin çalmasına heyfsləndik də. Ən çox peşman olan mən idim. Odu ki, müəllimə yaxınlaşıb əsərin və müəllifin öyrənmək istədim. O, etirazını uca səslə bildirdi:

- Yox! Gerisini özünüz alın oxuyun! Onda bilirsiniz kimin əsəridir və adı da nədir. Bəli, novelladakı hadisələr elə bir yerdə qırılmışdı ki, əsərin nə ilə qurtaracağı mənə sonsuz maraqla yaratmışdı. Görsənən bu kimin əsəri olar? Heç müəllifin adını demədi. Kitabxanalar getdim, əsəri axtarmağa başladım. Kitabxanacılarından novellalar istədim, müəllifini soruşdular bilmədim. Beləliklə, özüm də bilmədən kitabxanaya bağlandım. Çox kitablar oxudum, lakin həmin novellaya rast gəlmədim. Nəhayət uzun illərdən sonra bir təsadüf nəticəsində axtardığım əsəri tapdım.

Bizə "boş dərstdə" xoş əhval-ruhiyyə gətirən bu əsər Fransanın tanınmış realist yazıçısı Gİ DO Mopassanın novellalarından biri olan "Boyunbağı" əsəri idi. Mənə tanış olan və yarımqıq qalan novelları axırı kimi oxudum. Hekayəni kitabdan oxumaq daha maraqlı olur. Mən müəllifin başqa əsərini də maraqla oxudum. Onun hekayələri həcmcə kiçik olsa da, qüvvətli təsir gücünə malik həyat hadisələrindən bəhs edirdi.

Beləcə, əhvalatım burda bitdi və demək istəyirəm ki, məktəb həyatında "boş dərslər" adlı bir ifadə də var. Lakin bu "boş dərslər" həyatımızda unudulmaz izlər buraxan maraqlı xatirələr də ola bilər.

Rəna Neymətova

İçəriyə vurulan zəng tənəffüsə çıxan uşaqların hərəkət istiqamətini dərhal sinif otaqlarına doğru dəyişir. Bir-birini itələyərək sinfə daxil olan uşaqlar öz yerlərində oturmağa tələsirlər.

2 Nə-li məktəbin VIII sinfində oxuyurdum. Hansı dərslər idisə müəllim gəlib çıxırdı. Uşaqlar dərslər "boş" olacağını güman edib yenidən hərəkətə gəldilər. Sınıf-də sakitlik pozuldu. Elə bu zaman məktəbin dərslər hissə müdiri Niyazi müəllim qapıda göründü. O, sinfə daxil olub uşaqlara müəllimin gəlməyəcəyini bildirdi. Onun sinfə daxil olması o demək idi ki, dərslər boş keçməyəcək. Sınıf-də tam sakitlik yarandı.

Niyazi müəllim ədəbiyyat müəllimi idi. Lakin bizə dərslər demirdi. O əvvəl uşaqlara ədəbi əsərlər və onların növləri haqqında müxtəlif suallar verdi. Sonra bədii əsərlərdən, onların janrlarından söhbət açdı. Bu haqda qısaca olaraq məlumat verdi "novellalarda" dayandı:

- Nədir novella? Hansı əsərə novella deyirlər?..

Hiss olunurdu ki, verilən cavablar müəllimi istənilən tərzdə qane etmirdi. Nəhayət, o bizə bir novella danışmağa başladı. Nə əsərin adını, nə də müəllifin adını söyləmədi. O, çox maraqlı bir ifadə tərzində, sanki bir aktyor kimi danışdı.